

Turkiel, Jan

Człowiek jak złoto w ogniu doświadczony : mędrca nauka o złocie : /Syr 2:5 - 31:8/

Studia Teologiczne 28, 3-12

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. JAN TURKIEL

CZŁOWIEK JAK ZŁOTO¹ W OGNIU DOŚWIADCZONY. MĘDRCA NAUKA O ZŁOCIE /SYR 2:5 – 31:8/

Mysł o ludziach doświadczanych jak złoto w ogniu pojawia się w literaturze² i w Biblii wielokrotnie, a przykładem mogą być księgi prorockie³. Literatura sapiencjalna stanowiąca część ST, też mówi o takiej próbie, której poddawany jest człowiek⁴. Można zauważyć nawet pewne różnicę pomiędzy myślą proroków na ten temat, a tym co mówi literatura mądrościowa. U proroków doświadczana jest „trzecia część” /Za 13:9/, synowie Lewiego /Ml 3:3/, a więc pewna zbiorowość związana z Izraelem. Natomiast nauka mędrców Izraela ukazuje także doświadczanego jak złoto w ogniu pojedynczego człowieka /Hi 23:3/⁵.

¹ Hebrajskie: zahab – „złoto” /L. KOHLER, W. BAUMGARTNER, J.J. STAMM, *Wielki Słownik Hebrajsko-Polski i Aramejsko-Polski Starego Testamentu*, Red. wyd. pol. P. Dec, T. I, Warszawa 2001, s. 252. Greckie chrysos – „złoto” /Z. ABRAMOWICZÓWNA, *Słownik Grecko-Polski*, T. IV, Warszawa 1965, s. 649/. Na temat złota i jego znaczenia także symbolicznego na Starożytnym Wschodzie i w Biblii: L. Ryken, J.C. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej*, Warszawa 1998, s. 1184-1185. J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, Red. wydania polskiego W. Chrostowski, Warszawa 2007, s. 163.

² Przykładem może być Owidiusz, *Tristia*, I, V, 25-26 /K. ROMANIUK, *Księga Mądrości*, Poznań 1969, s.117/. Innymi autorami, którzy o tym mówią są: Philo, Seneca, Menander /D. WINSTON, *The Wisdom of Salomon*, Garden City 1979, s. 128/.

³ Za 13:9 „I tę trzecią część poprowadzę przez ogień, oczyszczę ją, jak oczyszcza się srebro, i wypróbuję tak, jak złoto próbują. I wzywać będzie mego imienia – a Ja wysłucham, i będę mówił: Oto mój lud, a on powie: Pan moim Bogiem”; Ml 3:3 „Usiądzie więc, jakby miał przetapiać i oczyszczać srebro, i oczyści synów Lewiego, i precedzi ich jak złoto i srebro, a wtedy będą składać Panu ofiary sprawiedliwe”.

⁴ Hi 23:10 „Lecz On zna drogę, którą kroczę, z prób wyjdę czysty jak złoto”; Prz 17:3 „Dla srebra – tygiel, dla złota – piec, a dla serc probierzem jest Pan”; Mdr 3:6 „Doświadczyl ich jak złoto w tyglu i przyjął ich jak całopalną ofiarę”.

⁵ Por.: Ps 3; 22; 64; 140; Mdr 2:10-24.

Temat ludzi doświadczanych jak złoto w ogniu obecny jest również w księdze mędrca Syracha⁶. Jak rozumie tę próbę mędrzec? Co dla niego znaczy, że jak złoto w ogniu próbowani są ludzie? Jakich ludzi ma Syrach na myśli? Wydaje się, że „złoto”, o którym tutaj jest mowa stanowi jeden z kluczy do zrozumienia myśli mędrca. Spróbujmy wobec tego odpowiedzieć na pytanie: jak o złocie naucza Syracha w swojej księdze?

Po raz pierwszy mowa jest o tym cennym kruszcu w Syr 2:5, kiedy mędrzec stwierdza: „*Bo w ogniu doświadczą się złoto /chrysos/, a ludzi miłych⁷ – w piecu upokorzenia⁸*”. Syrach tutaj mówi o tym, o czym powszechnie wiadano wówczas. Złoto jest metalem, który poddawany jest sprawdzeniu⁹. W ogniu sprawdza się jaka jest jakość złota, ile zawiera zanieczyszczeń. Bada się czy nie jest fałszywym – nic nie wartym ekstraktem. Ludzie mili /antropoi dektoi/, o których tutaj mowa – ponieważ stanowią wielką wartość, są próbowani jak złoto. Ta próba nie stanowi dla nich zagrożenia – tak jak nie stanowi zagrożenia próba ognia dla prawdziwego złota. Tylko ludzie „nie mili” nie zdadzą egzaminu, ale nie dlatego, że są próbowani. Nie przejdą doświadczeń pomyślnie, ponieważ nie byli takimi jakimi powinni być, czyli miłymi /antropoi dektoi/. Złoto, jest tutaj porównane do ludzi miłych. I tak jak ono poddawane jest próbie, tak oni, czemu też nie należy się dziwić.

Po raz drugi Syrach używa terminu złoto, kiedy opisuje przymioty mądrości¹⁰. Zachęca przy tym, aby człowiek o nią zabiegał i jej się poddał

⁶ Jedna z ksiąg literatury sapiencjalnej ST napisana po hebrajsku przez Jezusa Ben Syracha /III/II wiek przed Chr./, następnie przetłumaczona przez jego wnuka w Egipcie na język grecki. Księga ukazuje jak poglądy judaizmu konfrontowane są z myślą helleńską /R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY, *Katolicki Komentarz Biblijny*, red. wydania polskiego W. Chrostowski, Warszawa 2001, s. 573-574/.

⁷ Antropoi dektoi – dosł. „ludzie możliwi do przyjęcia, mile widziani, mili, zrozumieli” /Z. Abramowiczówna, *Słownik grecko-polski*, T. I, Warszawa 1958, s. 504.

⁸ Tapeinoo – „zmniejszać, poniżać, upokarzać ...” Z. Abramowiczówna, *Słownik grecko-polski*, dz.cyt., T. IV, s. 279. BT⁵ tłumaczy Syr 2:5 „Bo w ogniu próbuje się złoto, a ludzi miłych Bogu – w piecu poniżenia”. Tekst grecki Syr 2:5 nie ma słowa Bóg: ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμάζεται χρυσὸς καὶ ἄνθρωποι δεκτοὶ ἐν καμίνῳ ταπεινώσας. Może Syrach chce w ten sposób wyjść poza dotychczasowe myślenie, które w Biblii wskazywało, iż miłym może być tylko człowiek „miły Bogu”, i tylko jego dotyka próba poniżenia.

⁹ Ruda złota miała nie raz wiele zanieczyszczeń. Początkowo nie wiadano jak je usunąć i sprawdzano wartość złota pocierając o czarny kamień. O takim sprawdzaniu złota mówi Za 13:9 / J.I. PACKER, M.C. TENNEY, *Słownik tła Biblii*, dz.cyt., s.163. Syrach mówi o sprawdzaniu wartości złota w procesie wypalania.

¹⁰ Temat mądrości jest jednym z centralnych w Księdze Syracha. Di Lella, A.A, *Conservative and Progressive Theology: Sirach and Wisdom*, CBQ 28, 1966, s.139-154. S. POTOCKI, *Wprowadzenie w myśl I wezwanie Księgi Biblijnych*, 6, Warszawa 1999, s.175-181.

/Syr 6:18-37/. Mówi: „Złota /chryseos/ bowiem jest na niej ozdoba¹¹, a więzy jej splecione z fioletowej purpury” /Syr 6:30/. Złoto oznacza pewien porządek /kosmos/ związany tym razem z mądrością, stanowiący jej ozdobę. Syrach pragnie, aby człowiek zaufał takiej mądrości. Wówczas będzie na pewno takim, o którym mowa była w Syr 2:5, czyli miłym /dektos/. Człowiek poddany mądrości do takich będzie się zaliczał. A wówczas, nawet jeżeli zostanie poddany doświadczeniu jak złoto, a będzie przy tym poddany mądrości, do zdobycia której Syrach zachęcał. To mądrość, którą człowiek przywdzieje /Syr 7:31/, a na której jest złota ozdoba, będzie wypróbowywana razem z człowiekiem. Człowiek będzie miłym, przywdzianym w szaty mądrości ozdobionej złotem. A z doświadczenia – dzięki mądrości wyjdzie zwycięsko. Bo jego strojem będzie mądrość przywdziana w złoto, które wychodzi przecież zwycięsko z próby.

Po ukazaniu związków złota z człowiekiem miłym /Syr 2:5/ oraz z mądrością /Syr 6:30/, mędrzec radzi, aby nie zamieniać na złoto z Ofiru, tego kogo nazywa bratem prawdziwym: „Nie wymieniaj przyjaciela za pieniądze ani brata prawdziwego¹² za złoto /chrysió/ z Ofiru” /Syr 7:18/¹³. Należy wspomnieć, iż człowiek miły /Syr 2:5/, odziany w szatę mądrości ozdobioną złotem /Syr 6:30-31/, taki właśnie człowiek bardzo często poddawany jest próbie, jak złoto w tyglu /Syr 2:5/. Na pewno próbą jest i to, aby ulec pokusie i złoto ziemskie uznać za cenniejsze od brata prawdziwego /być może chodzi o kogoś miłego i odzianego w mądrość/.

Jest jeszcze jedna wartość obok brata prawdziwego, której nie należy wymieniać na złoto ziemskie. Tą wartością jest łaska żony, która jest mądra i dobra. Z niej nie należy rezygnować nawet na rzecz złota: „Nie odchodź od żony mądrej i dobrej, albowiem łaska jej cenniejsza niż złoto /chrysió/” /Syr 7:19/.

¹¹ Kosmos – „porządek, ład ... grzeczność, układność ... kształt, postać ... ustrój ... ozdoba ...” /Z. ABRAMOWICZÓWNA, *Słownik grecko-polski*, T. II, Warszawa 1960, s.702.

¹² Gnesios – „należący do plemienia, prawnie zrodzony ... prawdziwy, naturalny ...” /Z. ABRAMOWICZÓWNA, *Słownik grecko-polski*, dz.cyt., T. I, s.472. Niektórzy egzegeci uważają, że brat prawdziwy, to brat rodziny / R.E. BROWN, J.A.FITZMYER, R.E MURPHY, *Katolicki Komentarz Biblijny*, dz.cyt., s.579/.

¹³ Hebrajskie: ʔōpīr – „urodzajny krąg”. Greckie sufir. Położenie tego miejsca niepewne. Józef Flawiusz podaje, że miejsce to znajduje się w Indiach. Najprawdopodobniej to region znany już w starożytności z powodu kopalń złota /1 Krl 9:28; 10:11; Iz 13:12; Job 22:24; 28:16; Ps 45:10/. Znajduje się on w południowej Arabii, albo we wschodniej Afryce /wybrzeże Somalii/. Jest to także jedno z pokoleń /Rdz 10:29; 1 Krn 1:23/ zamieszkujące północną część dzisiejszej Somalii. P.W. SKEHAN, A.A. DI LELLA, *The Wisdom of Ben Sira*, New York 1987, s. 205. *Słownik tła Biblii*, red. J.I. Packer, M.C. Tenney, Warszawa 2007, s.506.568.

Złoto, ten cenny kruszec, jest najważniejsze zdaniem Syracha. Może być nawet przyczyną zguby, naucza mędrzec w Syr 8:2 „*Nie spieraj się z człowiekiem bogatym, by nie przeciwstawił ci wielkiej siły. Złoto /chryson/ bowiem zgubiło wielu i serca królów uwiodło*”¹⁴.

Jak widzimy do tej pory Syrach tak naucza o złocie:

- człowiek miły jest poddany próbie jak złoto /Syr 2:5/
- złotem odziana jest mądrość /Syr 6:30/
- człowiek miły, odziany w szatę mądrości
- nie wymienia na złoto z Ofiru prawdziwego brata /Syr 7:18/
- łaska żony mądrej cenniejsza do złota /Syr 7:19/
- złoto może człowieka zgubić /Syr 8:2/.

Tak naucza Syrach o złocie w Syr 1-8. Teraz, aż do rozdziału 21 swojej księgi mędrzec ani razu nie użyje tego terminu. Dopiero nauczając o grzechu i głupocie /Syr 21:1-22:18/¹⁵ mówi w Syr 21:21 „*Jakby ozdobą złotą /chrysus/ jest rozumnemu wychowanie i jak bransoleta na prawym ramieniu*”. Można ten tekst zestawzić z Syr 6:30 i porównać:

Syr 6:30

κόσμος γὰρ χρύσεός ἐστιν ἐπ' αὐτῆς
„*Złota jest bowiem na niej ozdoba*”

Syr 21:21

ὡς κόσμος χρυσοῦς φρονίμῳ παιδείᾳ
„*Jak ozdoba złota – rozumnemu wychowanie*”¹⁶

Ozdoba mądrości jest ze złota /Syr 6:30/. Człowiek natomiast będzie ozdobiony jakby złotą ozdobą, którą będzie jego wychowanie /Syr 21:21/. Mamy więc człowieka rozumnego, którego ozdobą /kosmos/, jak złoto – jest wychowanie. Można zauważyć pewien ciąg myśli mędrca, który wykazuje, że tak jak mądrość posiada swoją złotą ozdobę, tak samo człowiek rozumny /czyli taki, który mądrości się poddał, do czego Syrach zachęca/ też posiada złotą ozdobę /kosmos/, a jest nią wychowanie:

¹⁴ BT⁵ tłumaczy Syr 8:2 „Nie prowadź sporu z człowiekiem bogatym, by nie przeważył cię [złotem]. Złoto bowiem zgubiło wielu i serca królów uwiodło”.

¹⁵ P.W. SKEHAN, A.A. DI LELLA, *The Wisdom of Ben Sira*, dz.cyt., s. 304-317.

¹⁶ Rdz 41:42 „Po czym faraon zdjął swój pierścień z palca i włożył go na palec Józefa, i kazał go oblec w szatę z najczystszeo lnu, a potem zawiesił mu na szyi złoty łańcuch.” 2 Sm 1:10 „Podszedłem więc i dobiłem go, bo wiedziałem, że nie będzie żył po swoim upadku. Potem zabrałem jego diadem, który miał na głowie, i naramiennik. Przynoszę to memu panu” /Relacja o śmierci Saula/.

mądrość – jest złotem ozdobiona
rozumny – jego wychowanie: jak złota ozdoba.

Zwróćmy teraz uwagę, jak o złocie mówi Syrach, kiedy po raz kolejny opisuje żonę¹⁷. Już raz mówił, aby nie odchodzić od żony dobrej i mądrej, bo jej łaska cenniejsza od złota /Syr 7:19/. Teraz w Syr 26:1-18¹⁸ opisuje szczęśliwego męża, który nie tylko ma dobrą żonę /Syr 26:1/¹⁹. Mówi także o spokojnej żonie, która jest darem Pana /Syr 26:14/. A zdaniem Syracha „łaską nad łaskami” jest żona, która jest osobą skromna i powściągliwa /Syr 26:15.16/. I jeżeli taka jest żona: spokojna, skromną i powściągliwą, to można opisywać „piękność dobrej kobiety” umieszczając ją pośród ozdób jej domu /Syr 26:16/. Jej piękne oblicze – jak światło świętego świecznika /Syr 26:17/. Piękne nogi: „*Jak kolumny złote /chryseoi/ na podstawach srebrnych, tak piękne nogi na kształtnych stopach*” /Syr 26:18/. I można podziwiać śmiałość tego opisu /Syr 26:17-18/, ale nie będzie on nikogo gorszył, ponieważ zewnętrzne piękno wskazuje tylko na piękno wewnętrzne. Tak jak złote kolumny świątyni nie są złote dla samych siebie, tylko wskazują na doskonałość przesłania świętego miejsca. Tak piękno żony, której piękne oblicze jak światło świecznika, a piękne nogi jak „kolumny złote” świątyni /Syr 26:18/ – to wszystko wskazuje na prawdziwe wewnętrzne piękno żony, którą Syrach odważnie porównuje do świętego świecznika i kolumn ozdobionych złotem w świątyni Jerozolimskiej²⁰. Czyżby żona spokojna, skrom-

¹⁷ Syrach wielokrotnie naucza o miejscu i roli żony: Syr 9:9; 25:13; 25:16; 26:13. Istnieje szereg opracowań o roli i miejscu kobiety w ST /P.J. BOTHA, *Through the Figure of Woman Many Have Perished: Ben Sira's view of Women*, OTE 9,1966, s.20-34. S. EHRlich, *Biblia o kobiecie*, RBL 6, 1975, s.245-252. M. FILIPIAK, *Biblia o człowieku*, Lublin 1979, s.257-267. R. LEWE, *The position of Women in Judaism*, London 1966. C. Trenchard Warren, *Ben Sira's view of Woman*, California 1982/.

¹⁸ Tekst ten znajduje się w części Syr 25:13-26:18, w której mędrzec opisuje kobietę szlachetną przeciwstawiając jej kobietę nie dobrą /P.W. SKEHAN, A.A. DI LELLA, *The Wisdom of Ben Sira*, dz.cyt., s.343-345.

¹⁹ Prz 31:10-31.

²⁰ Syr 26:17 „Jak światło błyszczące na świętym świeczniku, tak piękność oblicza na ciele dobrze zbudowanym”. Syrach porównując żonę do świecznika i kolumn świątyni ozdobionych złotem, nawiązuje tutaj do 1 Mch 1:21-22 „W swojej pysze wtargnął do świątyni i zabrał złoty ołtarz i **świecznik** i wszystkie jego sprzęty, stół pokładny, naczynia do ofiar płynnych, czaszki, złote kadzielnice, zasłone; a wieńce, złote ozdoby fasady świątynnej – wszystko zdarł” /relacja o spłądowaniu świątyni przez Antiocha IV Epifanesa /jesień 169 r. przed Chr./ Z kolei 1 Mch 4:49-50 mówi „Wykonali także nowe święte naczynia, a do przybytku wnieśli świecznik, ołtarz kadzenia i stół. Na ołtarzu palili kadzidło, zapalili świece na świeczniku, i jaśniały one w przybytku” /relacja z odbudowy, oczyszczenia i poświęcenia świątyni Jerozolimskiej przez Judę Machabeusza/. P.W. SKEHAN, A.A. DI LELLA, *The Wisdom of Ben*

na i powściągliwa jest jak menora w domu i widoczna jak kolumny świątyni? Czy święty świecznik i świątynia nie są najcenniejszymi z wszystkich „przedmiotów”? Tak samo żona spokojna, skromna i powściągliwa, czyż nie jest najcenniejszym skarbem ze wszystkiego co w domu jest.

A ponieważ, ktoś mając taki skarb w domu, narażony jest na niebezpieczeństwo. Syrach zdając sobie z tego sprawę, ostrzega przed szczególnym rodzajem zagrożenia jakim jest skłanianie się ku temu, co mędrzec nazywa „trzecim językiem” – czyli ku człowiekowi, który potrafi stanąć pomiędzy małżonkami²¹. On szczęśliwy, bo ma dobrą żonę /Syr 26:1/, jak święty świecznik wspaniała, i piękną jak kolumny świątyni złote /Syr 26:17-18/. I może pojawić się zagrożenie dla małżonków ze strony człowieka, który nie panuje nad językiem /Syr 28:13-21/. Ale Syrach uspakaja. Nie ma taki człowiek przystępu do bogobojnych, im nie zagraża²². Dlatego bogobojnemu Syrach radzi: „Uważaj! Otocz posiadłość swą płotem z cierni, srebro swoje i złoto /chryson/ mocno zawiąż” /Syr 28:24/. O jakie srebro i złoto tutaj chodzi? Może chodzić o kruszec, ale nie tylko. Do srebra porównał mędrzec stopy żony. Złote – kolumny świątyni porównał do pięknych nóg żony /Syr 26:18/. Chodzi więc o zabezpieczenie tego, co najcenniejsze w domu. Tak jak należy pilnować święty świecznik w świątyni i jej złote kolumny, tak należy pilnować żony, jak najcenniejszego skarbu. Płot z cierni, to zabezpieczenie domu przed językiem wrogim, tym z zewnątrz. Bo „trzeci język”, jeżeli nie zabezpieczymy domu, może okazać się zgubą dla jego srebra i złota, ponieważ może odebrać żonę mężowi. Ale i odwrotnie, źle użyty język przez domowników może zniszczyć skarby domu²³. Syrach uczy, jak chronić najcenniejsze „złoto” w domu – żonę. Z jednej strony „płot z cierni” jako zabezpieczenie przed „językiem trzecim”, tym z ze-

Sira, dz.cyt., s. 350-351. J. HOMERSKI, *Pierwsza i druga Księga Machabejska*, Lublin 2001, s.28-29; 58-61. Prz 31:18 „Już widzi pożytek z swej pracy: jej lampa wśród nocy nie gaśnie”. Lampa jest tu symbolem doskonałej żony. : L.RYKEN, J.C. WILHOIT, T. LONGMAN III, *Słownik symboliki biblijnej*, dz.cyt., s. 419-420. Dokładny opis świecznika wykonanego ze złota i znaczenie jego poszczególnych elementów: S. PECARIC, *Chumasz Pardes Lauder, Księga Druga Szemat*, Kraków 2003, s.290-296.

²¹ Syr 28:15-19 „Trzeci język oddalił żony od mężów i pozbawił je owocu ich trudów. Kto nastawia mu ucha, nie znajdzie spoczynku ani nie będzie mieszkał spokojnie. Uderzenie różgi wywołuje sińce, uderzenie języka łamie kości. Wielu padło od ostrza miecza, ale nie tyłu, co od języka. Szczęśliwy, kto przed nim był zasłonięty, kto nie doświadczył jego złości, kto nie dźwigał jego jarzma i nie był związany jego pętami”.

²² Syr 28:22 „Nie będzie on panował nad bogobojnymi i nie będą się palili w jego płomieniu”.

²³ Syr 28:25-26 „słowom twoim spraw wagę i ciężarki, a ustom spraw drzwi i zasuwę! Bacz, abys przez niego się nie potknął i abys nie upadł przed tym, kto ci gotuje zasadzkę”

wnątrz. Z drugiej strony waga, ciężarki dla własnych słów, drzwi i zasuwa dla ust, też własnych /Syr 28:25/. Bo słowa i usta domowników mogą być wciągnięte w zasadzkę przygotowaną przez „trzeci język” – ten z zewnątrz /Syr 28:26/. A wtedy utrata największego skarbu – dobrej żony, to już tylko kwestia czasu.

Syrach nie tylko jednak radzi jak zachować to, co jest jak złoto i srebro, najcenniejszym skarbem domu /dobra żona/. On radzi jak sprawić, aby bogactwo w posiadaniu którego jest człowiek przynosiło mu korzyści. Rada jest prosta: *„Rozporządź swym bogactwem według przykazań Najwyższego, a przyniesie ci to więcej korzyści niż złoto /chrysiom/”* /Syr 29:11/. Kiedy wszyscy inwestują w złoto. Kiedy wszyscy myślą, że złoto jest tym kruszcem, który może przynosić korzyści największe człowiekowi. Mędrzec jakby na przekór radzi człowiekowi mającemu bogactwo, postępować zupełnie inaczej: należy rozporządzać bogactwem według Prawa, według przykazań Najwyższego, a to da więcej korzyści niż inwestowanie w złoto. Mamy więc połączenie bogactwa i przykazań, które daje więcej korzyści niż samo złoto. A jest tak wówczas, kiedy ktoś mający bogactwo wspomaga biednego. Kiedy ma miłosierdzie dla brata i przyjaciela /Syr 29:8-13/²⁴. Mamy już drugi związek ze złotem motyw sakralny. Najpierw żona jak święty świecznik i kolumny świątyni. Teraz przykazania Najwyższego – to one są gwarantem pomnażania bogactwa bardziej efektywnym niż złoto. Jeżeli ktoś pomnaża bogactwo bardziej skutecznie niż złoto, bo żyje według przykazań Najwyższego, czyli pomagając biednemu jak bratu czy przyjacielowi /Syr 29:8-10/, i dzięki tej pomocy biedak, któremu pomógł będzie zdrowy i będzie miał siły – to właśnie zdrowie i siły biedaka są większy skarbem niż wszystko złoto. Myślenie Syracha wydaje się następujące: trzeba bogactwo pomnażać zgodnie z przykazaniami Najwyższego. Złoto tu się nie liczy: *„Zdrowie i siła lepsze są niż wszystko złoto /chrysiu/, a mocne ciało niż niezmierny majątek”* /Syr 30:15/. Jeżeli tak będzie, to biedak dzięki pomocy bogatego – uzyska coś więcej niż złoto, czyli zdrowie i siły²⁵. A co zyska bogacz? On zyska radość serca, a to jest czymś bardziej wartościowym niż bogactwo. To sprawi, iż bogaty będzie miał zdrowe i mocne ciało, a to jest cenniejsze niż

²⁴ Pwt 15:7-11 wyraźnie zaleca udzielanie pożyczek. Zachęca również do dawania jałmużny ubogim.

²⁵ Syr 30:14 „Więcej wart biedny a zdrowy o silnej postawie, niż bogaty a ukarany na swym ciełe chorobą”.

niezmierny majątek²⁶. Następuje wymiana: pomnażanie bogactwa zgodnie z przykazaniami Najwyższego przynosi biednemu zdrowie i siły, a to jest lepsze nad wszystko złoto. Ten z kolei, kto tak pomaga biednemu, doświadcza radości serca /większa wartość niż dobrobyt/, to umacnia siły fizyczne /mocne ciało, lepsze niż niezmierny majątek/. Nie ma w ten sposób człowiek bogaty ciała udręczonego, bo dostąpił radości serca.

Po takiej refleksji Syrach ostrzega przed traktowaniem złota jako najwyższej wartości: „*Ten, kto złoto /chryson/ miłuje, nie ustrzeże się winy, a ten, kto goni za zyskami, przez nie zostanie oszukany*” /Syr 31:5/²⁷. I jest to prawdą. Bo jeżeli winą jest to, że ktoś mając niezmierny majątek, nie pomoże biedakowi – to nie będzie miał zdrowego ciała /Syr 30:14-16/. Oszuka siebie, bo uznał, że złoto jest lepsze od zdrowia i siły. I spełnią się na takim człowieku słowa: „*Wielu złoto /chrysiu/ doprowadziło do upadku, a zguba ich stała się jawna*” /Syr 31:6/. A stało się tak, ponieważ ktoś uznał, że majątek jest lepszy niż troska o siebie samego. Nie pomógł biednemu dla którego zdrowie i siły są ważniejsze od złota /Syr 30:15/. Nie ma taki bogacz wówczas radości serca /Syr 30:16/, bo goni za zyskami, zostanie oszukany /Syr 31:5/. Ale jeżeli ktoś pomógł biednemu, to do takiego odnoszą się słowa mędrca: „*Błogosławiony bogacz²⁸, którego znaleziono bez winy²⁹, który nie gonił za złotem /chrysiu/*” /Syr 31:8/, czyli taki bogacz, któremu radość serca jest ważniejsza nad dobrobyt, mocne ciało nad niezmierny majątek /Syr 30:16/. On nie będzie gonił za złotem, pomoże biednemu, bo jego zdrowie i siły są więcej warte niż złoto /Syr 30:14/. Taki błogosławiony bogacz, został poddany próbie i okazał się doskonały /Syr 31:10/: „*Któż poddany takiemu doświadczeniu /edokimasthe³⁰/, pozostał doskonały? ... mógł*

²⁶ Syr 30:14-16 „Więcej wart biedny a zdrowy o silnej postawie, niż bogaty a ukarany na swym ciele chorobą.

Zdrowie i siła lepsze są niż wszystko złoto, **a mocne ciało niż niezmierny majątek. Nie ma większego bogactwa nad zdrowie ciała i nie ma zadowolenia nad radość serca**”.

²⁷ Por. Prz 28:20; Koh 5:9.

²⁸ W hebrajskim tekście Syracha jest isz. Wskazuje to na związek z Ps 1:1, 112:1. N. Peters, Liber Jesu filii Sirach, Freiburg 1905, s.63. P.W. Skehan, A.A. Di Lella, The Wisdom of Ben Sira, dz.cyt., s.383.

²⁹ Gr. amomos /od amometos – „nienaganny, bez zarzutu”, Z. Abramowiczówna, Słownik grecko-polski, T. I, dz.cyt., s.129/. W hebrajskim tekście Syracha mowa jest o mamon – „bogactwa”. D.H. Stern, Komentarz żydowski do Nowego Testamentu, Warszawa 2004, s.231. N. Peters, Liber Jesu filii Sirach, dz.cyt., s.63. P.W. Skehan, A.A. Di Lella, The Wisdom of Ben Sira, dz.cyt., s.383.

³⁰ Dokimadzo – „próbować, poddać próbie, badaniu”. . Abramowiczówna, Słownik grecko-polski, T. I, s.593.

zgrzeszyć, a nie zgrzeszył; uczynić złe, a nie uczynił?” /Syr 31:10/. Czy nie o takiego człowieka, który biednego bardziej miłuje niż złoto /Syr 31:5/, ludzie będą pytać: „Któż to jest? Wychwalać go będziemy, uczynił bowiem rzecz podziw wzbudzające wśród jego ludu” /Syr 31:9/? Czy do niego nie odnoszą się słowa, kiedy to, po raz pierwszy w swojej księdze mędrzec mówi o złocie: „Bo w ogniu doświadczona /dokimadzetei/ się złoto /chrysos/, a ludzi miłych – w piecu utrapienia” /Syr 2:5/.

Mamy chyba jasno zarysowaną myśl Syracha: piec poniżenia, to pomnażanie majątku bez liczenia się z prawem Najwyższego. W tym piecu poniżenia człowiek miły i co ważne majątny, poddany został testowi, jak złoto. A próba: to odpowiedź na pytanie: czy on bogaty potrafi zniżyć się do poziomu biedaka? I wyszedł zwycięsko – poddany próbie, pozostał doskonały. Zdrowie biedaka okazało się więcej warte niż złoto. Bo jako bogaty uznał, że ważniejsza jest radość serca i mocne ciało. To stanie się jego udziałem, bo pomnażał swój dobrobyt zgodnie z przykazaniami Najwyższego, pomagając biednemu. A w ten sposób został poddany próbie jak złoto, i wyszedł z tej próby zwycięsko, jako człowiek miły, bo niosący radość serca, w zdrowym ciele – jako nagrodę za zachowanie prawa Najwyższego.

Podsumowanie

Według Syracha ludzie mili są poddani próbie jak złoto /Syr 2:5/. Złotem odziana jest mądrość /Syr 6:30/, a także człowiek, który mądrości się podda. Nie wymienia się na złoto z Ofiru prawdziwego brata /Syr 7:18/. Łaska żony mądrej cenniejsza do złota /Syr 7:19/. Jeżeli ktoś nie przyjmie nauk Syracha, to złoto może człowieka zgubić /Syr 8:2/. W Syr 21:21 złotą ozdobą dla człowieka rozumnego jest wychowanie. Tak jak złote kolumny świątyni nie są złote dla samych siebie, tylko wskazują na doskonałość świętego miejsca. Tak piękne nogi żony jak „kolumny złote” wskazują na wielką wartość mądrej żony /Syr 26:18/. To ona jest skarbem, który należy chronić /Syr 28:24/. Ale przede wszystkim należy pamiętać, aby „Rozporządzić swym bogactwem według przykazań Najwyższego”, a to przyniesie więcej korzyści niż złoto /Syr 29:11/. Mamy więc połączenie bogactwa i przykazań. A jest tak wówczas, kiedy ktoś mający bogactwo wspomaga biednego /Syr 29:8-13/. Trzeba bogactwo pomnażać zgodnie z przykazaniami Najwyższego. Złoto tu się nie liczy. Zdrowie i siła biedaka ważniejsze. /Syr 30:15/. A bogaty, który nie gonił za złotem będzie błogosławiony/ radość serca, mocne ciało /Syr 30:16/. To on jest tym, który został poddany

próbie w ogniu poniżenia /Syr 2:5/ i okazał się doskonały /Syr 31:10/. Rozporządził bogactwem zgodnie z prawem Najwyższego, poniżył siebie pochylając się nad biednym. Zdrowie biednego uznał za ważniejsze od złota.

MAN LIKE GOLD TRIED IN FIRE. THE LESSON OF THE SAGE ABOUT GOLD (SIR 2,5-31,8)

SUMMARY

According to Sirach, those who are pleasing undergo testing like gold (Sir 2,5). Wisdom is clothed in gold (Sir 6,30), as is the person who surrenders himself to wisdom. A real brother cannot be exchanged for the gold of Ophir (Sir 7,18). The grace of a wise woman is more precious than gold (Sir 7,19). If someone does not receive the teachings of Sirach, gold can be the cause of his end (Sir 8,2). It must be remembered that it is necessary to “decide about one’s riches according to the commandments of the Most High” and that will bring more benefit than gold (Sir 29,11). Thus we have the connection between gold and the commandments. So it is when someone possessing riches aids the poor (Sir 29,8-13). Riches must be multiplied in accordance with the command of the Most High. Gold is not important, good health and strength of the poor one is more important (Sir 30,15). The rich person, who did not pursue after gold, shall be blessed (joy of heart, strong body – Sir 30,16). He is the one that underwent trial in the fire of humiliation (Sir 2,5) and was shown as being perfect (Sir 31,10). He decided about his riches according to the law of the Most High, he humbled himself bowing before the poor. He understood the health of the poor as more important than gold.